

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ СОЦІОЛОГІЇ**

**УКРАЇНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО 1992–2013
СТАН ТА ДИНАМІКА ЗМІН
СОЦІОЛОГІЧНИЙ МОНІТОРИНГ**

Київ 2013

У45 Українське суспільство 1992–2013. Стан та динаміка змін. Соціологічний моніторинг / За ред. д.ек.н. В.Ворони, д.соц.н. М.Шульги. – К.: Інститут соціології НАН України, 2013. – 566 с.

Ukrainian society 1992–2013. Current state and dynamics of changes. Sociological monitoring / Edit. by V.Vorona, M.Shulga. – K.: Institute of Sociology of the NAS of Ukraine, 2013. – 566 p.

ISBN 978-966-02-6977-4

Дослідження виконано Інститутом соціології НАН України в рамках бюджетної програми «Фундаментальні дослідження, прикладні наукові та науково-технічні розробки, виконання робіт за державними цільовими програмами і державним замовленням, підготовка наукових кадрів, фінансова підтримка розвитку наукової інфраструктури та наукових об'єктів, що становлять національне надбання, забезпечення діяльності наукових бібліотек».

У збірнику аналізуються дані репрезентативних опитувань населення України 1992–2013 років. Автори статей розглядають стан, динаміку змін та тенденції розвитку соціально-політичної сфери українського соціуму, соціально-економічні, соціокультурні та соціокультурні трансформації українського сьогодення. У додатку наведено статистичний розподіл емпіричної інформації за 1992–2013 роки опитувань. Останнє опитування проведено у липні 2013 року.

Для професійних соціологів, аналітиків, журналістів, політиків, політологів, публіцистів, наукових працівників, викладачів, аспірантів та студентів соціогуманітарних факультетів вищих навчальних закладів.

The research has been accomplished by the Institute of Sociology of the NAS of Ukraine within the frameworks of the budget program “Fundamental researches, applied scientific and technical developments, implementation of works within state-sponsored special-purpose programs and government contracts, training of scientific staff, financial support of the development of scientific infrastructure and scientific objects of national heritage, facilitation of the work of academic libraries”.

The collection of paper provides the data of representative surveys of the population of Ukraine for the years 1992–2013. Referring to these data, the authors analyze current state, dynamics of changes and developmental tendencies in the socio-political sphere of Ukrainian society, as well as socio-economic, socio-structural and socio-cultural transformations of the present-day Ukrainian realities. The Appendix contains statistical distributions of empirical data for the period from 1992 to 2013. The last survey was conducted in July 2013.

Recommended reading for professional sociologists, analysts, journalists, politicians, political scientists, publicists, scientific researchers, lecturers, postgraduates and students of socio-humanitarian university departments.

Рецензенти:

доктор соціологічних наук **Е.А.Афонін**
доктор соціологічних наук **Н.Б.Отрешко**
доктор соціологічних наук **М.М.Чурилов**

ББК 60.5

*Рекомендовано до друку Вченою радою Інституту соціології НАН України.
Протокол №6 від 24 вересня 2013 р.*

ISBN 978-966-02-6977-4

© Інститут соціології НАН України, 2013

*В.Казаков,
кандидат соціологічних наук*

УКРАЇНА: СУБ'ЄКТИ СОЦІАЛЬНОГО КОНФЛІКТУ

Ця стаття є своєрідним продовженням однієї з попередніх – “Україна – 2006: ситуація соціальної напруженості”.

У рамках соціології конфлікту і, як наслідок, у конфліктології існують дві основні концепції революційної або конфліктної ситуації, спрямовані на пояснення причин, умов, механізму виникнення революційних або інших широкомасштабних масових конфліктів.

Перша, як найбільш відома у Радянському Союзі та пострадянській Україні і Росії – марксистська. Друга – ліберальна, нині її дотримуються такі відомі соціологи, як Гідденс, Дарендорф, Гантінгтон і багато інших.

Засновником першої концепції є Маркс, але у найбільш точному формулюванні її висловив Ленін. Засновником другої, можна сказати, є Алексіс де Токвіль, але найточніше її сформулював Джеймс Девіс.

Не можна сказати, що ці концепції суперечать одна одній, вони багато у чому збігаються. Так, у обох з них вказується, по суті, на три ознаки конфліктної (революційної) ситуації, що виникає в суспільстві (державі). Більше того, можна сказати, що дві ознаки з трьох у цих концепціях тотожні, щоправда, формулюються вони по-різному. У ліберальних теоріях це зумовлено ще й тим, що ці дві ознаки фіксуються різними авторами, що створює деяку видимість їх відмінності. Проте між цими концепціями існує деяка якісна принципова відмінність за третьою ознакою конфліктної ситуації (у марксистській концепції вона загалом є другою). Коротко і схематично у рамках марксистської концепції стверджується, що конфліктна ситуація формується в умовах економічного спаду або кризи, коли виникає загострення, більше за звичайне, нужденність та бідність пригнічених класів. І навпаки,

у рамках ліберальної концепції йдеться про те, що конфліктна ситуація широкомасштабних конфліктів виникає в умовах економічного піднесення за поліпшення матеріального становища мас.

Водночас, незважаючи на таку істотну відмінність між концепціями, взаємовідносини між ними значно складніші. По-перше, вони є збіжними і в тому, що обидві виходять з тези, що конфліктна ситуація виникає в умовах відхилення від рівноваги, за тих або інших флуктуацій, зокрема, в умовах зростання або спаду економічного виробництва. В умовах рівноваги, економічної (і політичної) стабільності масштабні соціальні конфлікти практично неможливі.

По-друге, у найабстрактнішому сенсі, кожна з цих концепцій є найбільш адекватною і характерною для різних історичних епох, різних конкретно-історичних ситуацій і обставин, а також для пояснення дій різних суб'єктів (соціальних груп, класів тощо), їх різних мотивів, цілей, інтересів, що реалізуються і досягаються. Конкретніше можна сказати, що марксистська теорія пояснює поведінку так званих “нижчих” класів, а ліберальна – класів “середніх”. Перша є адекватнішою у ситуації домінування в соціальному конфлікті класів “нижчих”, друга стає більш адекватною, аніж перша, у ситуації, коли домінування в конфлікті переходить до “середніх” класів.

Ще конкретніше: в індустріальну епоху, період слабозвинутого, нерозвинутого або навіть розвинутого капіталізму “нижчим” класом, що домінує у масовому соціальному конфлікті, є пролетаріат, робітничий клас, найнятий робітник індустріального типу з високою мірою своєї концентрації, організації, мобільності, зі своїми професійними і політичними організаціями, інститутами. Його дії в масовому соціальному конфлікті є дуже специфічними.

У постіндустріальну епоху, епоху високорозвинутого капіталізму домінуючим суб'єктом у широкомасштабному соціальному конфлікті стає постіндустріальний “середній клас”, значними складовими якого є “офісний планктон”, не найнятий робітник, а працівник-підприємець або самозайнятий, а також деякі інші соціальні групи.

З цього погляду розглянуті концепції не суперечать одна одній, ба, навіть не є різними, а ефективно доповнюють одна одну. Узагальнюючи наведене, можна сказати, що наразі робітничий клас як клас “нижчий” у ході соціального конфлікту бореться за своє існування і матеріальні умови свого життя, а “середній клас” – за реалізацію своїх надій і очікувань, які, щоправда, можуть уявлятися ним у різній формі.

Власне, йдеться про два основні суб’єкти соціального конфлікту з різними потребами, інтересами, мотивами і цілями своїх дій, а також із різною логікою поведінки, яку можна виразити деякою (дуже спрощеною) формулою (моделлю, схемою).

Для нижчих класів вона, ймовірно, може виражатися як економічний спад/криза (формулу можна розширювати, поглиблювати, удосконалювати), тобто як матеріальна заклопотаність, істотні матеріальні проблеми, незадоволення основних матеріальних потреб і інтересів (“не виситає”), як побоювання і тривога – розчарування і обурення (“готовність до протесту, тих або інших дій”) – протест, участь у тих чи інших діях (“конфліктна ситуація, конфлікт”).

Для середніх класів формулу, ймовірно, можна виразити як економічне піднесення – надії і очікування (“оптимізм”) – незадоволення надій – побоювання і тривога – розчарування і обурення (“готовність до протестних дій”) – протест, участь у тих або інших акціях (“конфліктна ситуація, конфлікт”).

Слід зазначити, що, по-перше, у реальності поведінка згаданих суб’єктів відповідно до цих формул може накладатися, поєднуватися, перетинатися між собою. В одних випадках це поєднання може бути простою механічною сукупністю, їхньою певною сумою, в інших – поведінка одного із суб’єктів є каталізатором поведінки іншого, у третіх – поведінка кожного з них може слугувати мультиплікатором для їхньої спільної протестної діяльності.

По-друге, як зазначено вище, для виникнення конфліктної ситуації незадоволення суб’єктів повинно відхилитися

тися від рівноваги. Проте виникає питання: а) яким має бути це відхилення за своєю кількісною величиною для того, щоб виникла конфліктна ситуація або конфлікт? б) сама рівновага є як історичною, так і ситуативною; вона дуже мінлива і різна в окремі періоди часу, тому емпірично встановити її за тривалий період часу і на тривалий період часу дуже проблематично. Ймовірно, вона буде варіативною і ситуативною. У рамках економіки подібні проблеми (а і б) вирішуються на основі вивчення і узагальнення історичної практики, великого обсягу емпіричного матеріалу за тривалий історичний період.

По-третє, навіть за значного відхилення від рівноваги і формування конфліктної ситуації, цих фактів недостатньо для виникнення конфлікту. У рамках соціології конфлікту досить стійкою є наявність точки зору стосовно того, що конфлікт – це конфліктна ситуація плюс привід, який може бути дуже різним і ситуативним.

Тобто, власне, емпіричні дані можуть бути дуже суперечливими і неоднозначними. Так, відповідно до результатів, отриманих у ході дослідження, що постійно проводиться Інститутом соціології НАН України вже понад десять років (1992–2013 рр.), 1998 р. 60,6% респондентів стверджували, що їм бракує можливості придбавати найнеобхідніші продукти харчування, 2000 р. їхня чисельність становила 57,8%, 2004 (рік помаранчевої революції) їх було лише 37,4%, 2012 р. – 31,8%, а 2013 р. – лише 23,4%.

Крім того, 1998 р. 46,6% опитаних заявляли, що їм бракує необхідного одягу, 2004 р. – таких було 32,3%, 2012 р. – 24%, а 2013 р. – 16,3%.

Водночас ці дані дають підстави для висновку, що нижчий клас – у даному випадку робітничий клас – може бути суб'єктом конфліктної ситуації й соціального конфлікту в Україні. Про це свідчать й інші дані, отримані в результаті проведеного моніторингу.

Водночас, якщо кількість тих, хто боїться зростання цін, в останнє десятиліття була порівняно стабільною, коливаючись десь навколо цифри у 80%, то кількість осіб,

які побоюються безробіття і не виплат зарплат та пенсій, починаючи із 2008 р. (початку світової кризи), значно збільшилася: перших з 54,4% 2008 р. до 78,1% 2013 р., останніх – з 51,6% 2008 р. до 75,4% 2013 р.

Потенційним суб'єктом конфліктної ситуації і конфлікту може бути також і середній клас. Притаманне йому в конфліктній ситуації почуття надії відзначили багато респондентів. Так, у відповідь на запитання *“Які почуття виникають у Вас, коли Ви думаєте про власне майбутнє?”* (позначте всі можливі відповіді), 2013 р. 35,4% опитаних позначили “наявність у себе почуття “надії”. Варто зауважити, що 2013 р. до середнього класу віднесла себе третина населення країни (33,5% опитаних).

Наступними порівняно масовими почуттями виявилися почуття тривоги – 33,1%, розгубленості – 23,5%, страху – 21,4%, оптимізму – 19,2% тощо.

При цьому у відповідь на запитання *“Які почуття виникають у Вас, коли Ви думаєте про майбутнє України?”* (позначте всі можливі відповіді), почуття “надії” позначили 32,1% опитаних, почуття тривоги – 30,9%, страху – 22%, розгубленості – 17,1%, оптимізму – 14,1% тощо.

Загалом ситуація, що склалася в Україні, доволі суперечлива. Так, 57,9% респондентів вважають її напруженою, а 19,3% ще й критичною та вибухонебезпечною. При цьому 42,5% вважають, що треба активно протестувати проти постійного погіршення життєвих умов, проте 59,2% опитаних стверджують, що масові виступи (мітинги, демонстрації) проти падіння життєвого рівня та на захист власних прав у їхньому місті або селі мало ймовірні. Ще 52,8% респондентів заявляють, що у випадку, якщо такі акції протесту й відбуватимуться, то вони особисто, радше, не братимуть у них участі. 32,2% опитаних вважають, що не готові брати участь у цих акціях протесту, оскільки жодна з них не є ефективною і припустимою настільки, щоби брати у ній участь. І справді, 80,1% опитаних відзначили, що впродовж останніх 12 місяців не брали участі ні в яких акціях протесту.

Зміст

В.Ворона

Соціальні загрози і соціальний потенціал
реалізації інтересів народу України (*Передмова*) 3

Розділ перший

Тенденції розвитку соціально-політичної сфери українського соціуму

І.Бекешкіна

Президентські вибори–2015: стартові позиції кандидатів ... 16

О.Вишняк

Динаміка потенційного та реального електорату України
на парламентських та президентських виборах: 1994–2012 .. 23

О.Вишняк

Соціологи на виборах-2012: старі проблеми в нових реаліях .. 44

О.Стегній

Методологія дослідження соціальних рухів
у суспільстві соціогенних ризиків 59

В.Тарасенко, М.Сакада

Про стан громадянськості українського суспільства 67

М.Шульга

Феномен громадянської депривації 77

В.Казаков

Україна: суб'єкти соціального конфлікту 84

А.Зоткін

Тенденції автономізму та унітаризму
в українському суспільстві (2009–2013 рр.) 89

О.Резнік	
Динаміка громадсько-політичних практик в Україні	98
Т.Нікітіна, Т.Любива	
Громадянська активність населення України	107
С.Дембіцький	
Соціологічна діагностика стану громадської активності в Україні	113
В.Степаненко	
Громадські організації у патерналістському суспільстві	120
М.Паращевін	
Релігія як фактор суспільної активності населення	128
Н.Лавриненко	
Гендерна рівність та демократія: дійсно близнюки-брати?	135
А.Арсенко, Є.Суїменко	
Зовнішньополітичні орієнтації населення України	141

Розділ другий

Соціоекономічні та соціоструктурні перетворення українського сьогодення

А.Малюк	
Власність і ставлення до неї українців у контексті сучасного глобального соціально-економічного розвитку	156
В.Резнік	
Тенденції соціальної легітимації приватної власності на землю та виробничий капітал (2006–2013 рр.)	165
І.Мартинюк	
Особливості статусно-рольової структури сучасного українського суспільства	176
С.Макеєв	
Складні та простіші способи оцінювати стратифікованість суспільства	183

<i>І.Прибиткова</i> Структура міграційних потоків і пересувні ринки праці в Україні.....	190
<i>С.Оксамитна, С.Стукало</i> Суб'єктивна соціальна мобільність у порівняльній перспективі	198
<i>О.Іващенко</i> Київ у тренді соціального вирівнювання чи загальноукраїнського збіднення?.....	207
<i>Л.Малиш</i> Стратифікація життєвих можливостей містян.....	215
<i>Н.Толстих</i> Споживчі можливості населення сучасної України	222
<i>О.Беленок</i> Нерівність за термінами проживання у місті як чинник соціальної диференціації.....	230
<i>В.Пилипенко, О.Гончарук</i> Сільські реформи в оцінках громадян України	240
<i>О.Іваненко</i> Українці “третього віку”: як вплинула пенсійна реформа на життя.....	246
<i>Ю.Сапелкін</i> Корупція і хабар в Україні.....	255

Розділ третій
Відображення перебігу суспільних змін
в уявленнях населення

<i>В.Бурлачук</i> Образ суспільства у дзеркалі конкретного соціологічного дослідження	262
--	-----

О.Злобіна Динаміка усвідомлення суспільних перетворень у масовій свідомості	268
Н.Соболева Почуття, сподівання, побоювання у масовій свідомості українців: тенденції змін	276
А.Ручка, М.Наумова Ціннісної і типи ціннісної ідентифікації в сучасному соціумі	285
В.Матусевич “Традиція”, “модерн” і “постмодерн” в ціннісних орієнтаціях міського населення України	298
О.Шульга Ціннісний вакуум та боротьба символічних універсумів в українському суспільстві	305
Г.Чепурко Соціальний капітал: вплив на розв’язання життєвих ситуацій	312
Л.Бевзенко Уявлення українців про ознаки життєвого успіху в нашій країні	321
І.Буров Очікування і реалії протестної поведінки	330
Ю.Саєнко Молодь: зміни в суспільній свідомості	334
Л.Амджадін, О.Гончарук Довіра до армії та інших силових структур в Україні	341

Розділ четвертий
Соціокультурний простір: вектори трансформації

Т.Петрушина Соціокультурний потенціал інноваційного розвитку українського суспільства	354
А.Домаранська Культурна стратифікація українського суспільства	360
В.Смакота Суспільство незатребуваних знань	367
Н.Бойко Інтернет як ресурс впливу громадян на владу в сучасному українському суспільстві	375
Н.Костенко Флуктуації телевізійних преференцій	382
Р.Шульга Вплив мистецтва на вибір життєвих стратегій особи.....	393
Л.Скокова Залученість населення України до практик споживання музики	401
О.Козловський Динаміка розвитку релігійних конфесій протягом десяти років (з 2003 по 2013 рр.).....	411
Є.Головаха, О.Жуленьова Динаміка соціологічних показників стану здоров'я дорослого населення України за роки незалежності.....	417
М.Шульга Больові точки українського суспільства у фокусі громадської думки (<i>Післямова</i>)	423
Результати національних щорічних моніторингових опитувань 1992–2013 рр.	445

Contents

V.Vorona Social threats and social potential for realizing interests of Ukrainian people (<i>Foreword</i>)	3
Part One Tendencies in the development of socio-political sphere of Ukrainian society	
I.Bekeshkina Presidential election–2015: start positions of candidates	16
O.Vyshniak The dynamics of potential and real electorate of Ukraine during parliamentary and presidential elections: 1994–2012	23
O.Vyshniak Sociologists at the election–2012: old problems in new realities	44
O.Stehniy Methodology for research of social movements in a society of sociogenic risks	59
V.Tarasenko, M.Sakada On the current state of civicism of Ukrainian society	67
M.Shulha The phenomenon of civil deprivation	77
V.Kazakov Ukraine: the subjects of social conflict	84
A.Zotkin Tendencies of autonomism and unitarism in Ukrainian society (for the years 2009–2013)	89

<i>O.Reznik</i>	
The dynamics of socio-political practices in Ukraine	98
<i>T.Nikitina, T.Liubyva</i>	
Civil activity of the Ukrainian population	107
<i>S.Dembytsky</i>	
Sociological diagnostics of the current state of civil activity in Ukraine	113
<i>V.Stepanenko</i>	
Social organizations in a paternalistic society	120
<i>M.Parashchevin</i>	
Religion as a factor of the social activity of population	128
<i>N.Lavrynenko</i>	
Gender equality and democracy: are they really “twin brothers”?	135
<i>A.Arseienko, Ye.Suimenko</i>	
Foreign policy attitudes of the Ukrainian population	141

Part Two
**Socio-economic and socio-structural transformations
of the Ukraine’s present**

<i>A.Maliuk</i>	
The property and attitude of Ukrainians to it in the context of the present global socio-economic development	156
<i>V.Reznik</i>	
Tendencies of social legitimation of the private ownership of land and productive capital (2006-2013)	165
<i>I.Martyniuk</i>	
Peculiarities of the status-role structure in the present-day Ukrainian society	176
<i>S.Makeiev</i>	
Complex and simple methods to estimate the stratification in a society	183

<i>I.Prybytkova</i>	
Structure of migration streams and mobile labor markets in Ukraine	190
<i>S.Oksamytna, S.Stukalo</i>	
Subjective social mobility in comparative perspective	198
<i>O.Ivashchenko</i>	
Is Kyiv in the trend of social leveling or total pauperization of Ukraine?	207
<i>L.Malysh</i>	
Stratification of the life opportunities of townspeople	215
<i>N.Tolstykh</i>	
Consumer opportunities of population in the present-day Ukraine	222
<i>O.Belenok</i>	
Inequality in the duration of dwelling in a city as a factor of social differentiation	230
<i>V.Pylypenko, O.Honcharuk</i>	
Agrarian reforms in the estimations of Ukrainian citizens	240
<i>O.Ivanenko</i>	
The “third age” Ukrainians: How does pension reform impact their lives	246
<i>Yu.Sapelkin</i>	
Corruption and bribery in Ukraine	255

Part Three

Perception and representation of the course of social changes among Ukrainian population

<i>V.Burlachuk</i>	
The society’s image in the mirror of a specific sociological research	262

<i>O.Zlobina</i>	
The dynamics of realizing social transformations in the mass consciousness of Ukrainians	268
<i>N.Soboleva</i>	
Feelings, hopes and fears in the mass consciousness of Ukrainians: tendencies of changes	276
<i>A.Ruchka, M.Naumova</i>	
Values and types of the value identification in the present-day society	285
<i>V.Matusevych</i>	
Tradition, modern and postmodern in the value orientations of the urban population of Ukraine	298
<i>O.Shulha</i>	
Value vacuum and fight of symbolic universes in the Ukrainian society	305
<i>H.Chepurko</i>	
Social capital and its influence upon problem solving for life situations	312
<i>L.Bevzenko</i>	
The ideas of Ukrainians of the life success indicators in our country	321
<i>I.Burov</i>	
Expectations and realities of the protest behavior	330
<i>Yu.Saienko</i>	
Young people and changes in their social consciousness	334
<i>L.Amjadeen, O.Honcharuk</i>	
Trust in the army and other force structures in Ukraine	341

Part Four
Socio-cultural space: vectors of transformation

<i>T.Petrushina</i> Socio-cultural potential of the innovative development of Ukrainian society	354
<i>A.Domaranska</i> Cultural stratification of Ukrainian society	360
<i>V.Smakota</i> The society of unneeded knowledge	367
<i>N.Boiko</i> Internet as a resource of citizens' influence upon authorities in the present-day Ukrainian society	375
<i>N.Kostenko</i> Fluctuations of television viewing preferences	382
<i>R.Shulha</i> Influence of art upon the choice of life strategies of a person	393
<i>L.Skokova</i> Involvement of the Ukrainian population in the music consumption practices	401
<i>O.Kozlovskyi</i> The dynamics of development of religious confessions during 10 years (from 2003 to 2013)	411
<i>Ye.Golovakha, O.Zhuleniova</i> The dynamics of sociological indicators of the state of health among adult population of Ukraine during the years of independence	417
<i>M.Shulha</i> Pain points of Ukrainian society in the focus of public opinion (<i>Afterword</i>)	423
Results of the national monitoring surveys of 1992–2013	445

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ СОЦІОЛОГІЇ

Наукове видання

**УКРАЇНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО 1992-2013
СТАН ТА ДИНАМІКА ЗМІН
СОЦІОЛОГІЧНИЙ МОНІТОРИНГ**

(українською мовою)

За редакцією:

доктора економічних наук **В.Ворони**,
доктора соціологічних наук **М.Шульги**

Наукові редактори: *І.Мартинюк, Н.Соболева*
Відповідальний редактор: *Л.Лещенко*
Редактор, коректор: *О.Кузьміна*
Комп'ютерна верстка: *І.Данилюк, О.Соколова*

Підписано до друку 12.11.2013 р. Формат 60x84/16. Папір офс. № 1.
Друк офсетний. Ум.др.арк. 35,4. Замов. № 250913. Наклад 300.

Видруковано з оригінал-макету, виготовленого в комп'ютерному комплексі
Інституту соціології НАН України. 01021, Київ-21, вул. Шовковична, 12

Надруковано ТОВ "РПФ "Азбука".
04080, Київ-80, вул. Фрунзе, 19/21